

Azért kellett mindezt elmondanunk, mert nálunk sokáig az egykori szimpla világosság reakciójaként olyan merészségek dömpingje zajlott, amelyben az evidencia, a bizonyosság egyre kevesebb volt, s az ebből eredő kontaktuszavart a kritika kizárólag az olvasó sükettségével igyekezett magyarázni. Artott ezzel a költőnek is, mert léhaságra kapatta, leszoktatta az anyaggal való küzdelem termékeny munkájáról. Konczról szólva azért is érdemes erről beszélni, mert szigorú erkölcsű költő. Érti a szavak gyöngeségét, de azt is tudja, hogy jelentésüket semmibe venni: „cifra blöff”. Verseit olvasva mindig érezhető a mögöttük álló ember komolysága, s ahol megszakad a kapcsolat, ott is sejthető, hogy a mondanivalónak van logikája, csak nem tudott eléggé érzékletes formát öltetni. Képfantáziája bizony nem gazdag, de szerencsésebb társításai révén a kevésből is sokat hozhat ki. Meditatív természete, építkezésének nyugodt tempója is egy-egy fontos mozzanat kiemelésére, a vers szervezesebb kiképzésére, ökonómikus versalakításra képesítheti.

Nem hisszük, hogy ezzel a reménykedő latolgatással elháríthatjuk a kihívás konzekvenciáit. De hát nemcsak Konczról van szó, s nemcsak a mi nyugalmunk a tét, hanem egész irodalmunk érdeke.

DÉR ZOLTÁN

MÁSFÉL ÉVTIZED VERSEINEK FELMÉRÉSE

KALMAN FEHER: *Januarski ćilibar*.

Válogatta és fordította: Sava Babić.

Bratstvo—Jedinstvo, Novi Sad, 1975.

Fehér Kálmán költészete bizonyára rendhagyó jelenség a jugoszláviai magyar irodalomban. Tematikája, de kifejezésmódja is annyira egyéni jegyeket hordoz magán, hogy szinte nehéz elhelyezni a kortársak sorában. Pedig szerkesztői munkássága megkönnyíti a kritikus helyzetét, az indulás esztendeje is, hisz nem kétséges — és ez a meghatározás nem fölfedezésszámba menő —, hogy Fehér Kálmán a Symposion-nemzedék tagja. Ma már különleges tartalma van ennek a meghatározásnak, hisz újkori irodalmunk történetének igen jelentős fejezete a Symposion, a tizenhat éves irodalmi mozgalom, a tizenhat éves irodalmi iskola.

Fehér Kálmán az egyetlen, aki a kezdettől fogva a verssel és csakis a verssel jegyezte el magát. Igen találó Sava Babić meghatározása, hogy Fehér Kálmán kifejezési formája csak a vers — ellenben ha megnézzük és vizsgáljuk eddig megjelent költeményeit, akkor megállapíthatjuk, hogy nincs is szüksége más irodalmi megnyilvánulásra, mert verseiben jelen van a regény, a kritika, a dráma.

S valójában most érkezünk oda, hogy meghatározzuk pontosan: ez a vers, ez a forma, ez a tartalom egyedülálló. Az irodalmi csoportok tagjaira jellemző hasonlóság nála különbözőség. Már első kötetében is (*Akvárium*, 1964) a szociális meglátás, a bírálat, a változtatni akarás dominál. Míg a Symposion-csoport tagjai nagybőrára irodalmi síkon az irodalomban elfoglalt és betöltött helyért hadakoznak, addig Fehér Kálmán túllép ezeken a szűk határokon, az embert látja meg, az őt körülvevő világot, az életet.

Ezekre az első versekre talán ráillenék a megállapítás, hogy Pap József költészetéből táplálkoznak, de egyéni hangon szólalnak meg. Fehér Kálmán is azon az úton indult, amelyen Pap József. És ez nagy érték, mivel írónk a hagyományokat sokáig nem a legszerencsésebben, vagy egyáltalán nem mérték fel. Így lehetünk tanúi annak, hogy költőinkre hatással volt jóformán mindenki, csak éppen az nem, akinek valójában kellett volna.

Fehér Kálmán első kötetével bizonyosságot tett a jugoszláviai magyar irodalom hagyománya mellett, mintegy példát is mutatva a következő nemzedéknek a megtett költészet felmérésére.

A költő itt is, de a következő két verseskötetében is (*Száz panasz*, 1966; *Fürjvadászat*, 1974) nagyon szigorú önmagával szemben, de környezeteivel szemben is. A szépség, az esztétikai ideál sehol a szép, a csak a szép, hanem az igaz.

Így lehetünk tanúi annak a jelenségnek, hogy egy versen, de akár egy versszakon belül is több irodalmi irányzat érvényesül. Különös lüktetést kap így a vers, a csöpp történetből, a látszólag epikából így lesz meleg hangú líra. Hétköznapjaink, ünnepnapjaink igaz énekei ezek.

Fehér Kálmán költészetét az eltelt tizenöt esztendő már helyére tette. Eredményei ott vannak Domonkos István és Tolnai Ottó költészetének eredményei mellett. És ott vannak versei az iskolapadokban és a szavalóversenyeken is.

A *Januarski ćilibar* című verseskötet Fehér Kálmán verseinek válogatását tartalmazza. Három kötetből: az *Akvárium*ból, a *Száz panasz*ból és a *Fürjvadászat*ból válogatta és ültette át szerbhorvát nyelvre Sava Babić.

Ami a jugoszláviai magyar irodalom szerbhorvát fordítását illeti, túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy Babić nagyszerű munkát végez, és törekvése hidat jelent a jugoszláviai magyar és a szerbhorvát irodalom között.

Munkáját két szemszögből is vizsgálhatjuk.

Az első: a válogatás, a második pedig a fordítás.

Fehér Kálmán mindhárom verseskötete megjelent már, mikor Sava Babić elvégezte a válogatást. S hogy nem volt könnyű dolga, azt maga is bevallja a kötet bevezetőjében, mert Fehér Kálmán versei nagyon sok lehetőséget kínálnak. Különösen ilyen a *Száz panasz*, ahol a költő több ciklussal kombinál. Babić ezt tartja szem előtt, látja, hogy Fehér Kálmán költészetét itt doborodott ki leginkább, ebben a legerőteljesebb. Ezért a kötetbe felvett versek nagyrészt ebből valók.

De valójában azért volt nehéz dolga a válogató Sava Babićnak, mert másfél évtized költői munkásságáról kellett hű képet festenie.

A mi jugoszláviai magyar irodalmunkban igen ritka vendég a felmérés. Tudomásom szerint csak Fehér Ferenc érte meg eddig, hogy költői munkásságának egy időszakáról — mintegy húsz évről — versválogatás jelenjen meg. Amikor ezt mondom, természetesen szem előtt tartom Gál László vagy Laták István versesköteteit is, de ezek a könyvek már olyan költői időszakban készültek, amikor nem lehetnek hatással sem Gál László, sem Laták István későbbi költészetére. Inkább az életmű felmérései és nem mérföldkövei.

Ezért bátran állíthatjuk, hogy a *Januarski ćilibar* nem kizárólagosan Fehér Kálmán verseinek szerbhorvát nyelvű bemutatása, hanem a jugoszláviai magyar irodalom egyik igen fontos kötete. Olyan hézagpótló, amely igazán sikeresnek és teljesnek mondható.

A kötet megszerkesztése szinte matematikai formula szerint történt:

A tíz ciklusból álló könyv minden ciklusának első verse (A-val jelölt) a *Száz panasz* tézisversei közé tartozik. Ezek a költemények állnak legközelebb valóságunkhoz. A második vers (B) az *Akvárium*ban jelent meg, vagy pedig a *Száz panasz Duna utca* című ciklusához tartozik. A harmadik (C) a *Száz panasz Vajdasági testamentum* című ciklusából van. A negyedik (D) szintén a *Száz panasz Magányos panasz* ciklusából, az ötödik (E) pedig a *Fürjvadászat* című kötetből való.

A számtanpélda végén megállapíthatjuk a pontos eredményt is: a felvett ötvenöt vers közül tíz a *Fürjvadászat*, négy pedig az *Akvárium* darabja. (Mintegy huszonöt százalék.)

Ha a matézist vesszük alapul, igen egyszerű a meghatározás: Fehér Kálmán eddigi költészetében a legjelentősebb állomás a *Száz panasz* című kötet. Persze nem kell a csupán tárgyi bizonyítékot nézni, hanem a vers életét is, és akkor is erre a megállapításra jutunk. De azonnal alkalom nyílik arra is, hogy megvizsgáljuk: visszaesést jelent-e a *Fürjvadászat*? Nem. A *Száz panasz* egy befejezett költészeti korszak letisztult verseit tartalmazza, a *Fürjvadászat* viszont már a nyugodtabb, körültekintőbb férfikor jegyeit viseli magán.

Sava Babić nagyszerű érzékkel nyúlt a költészeti anyaghoz, egységeset, kereket alkotott. Fehér Kálmán igazi arcát látjuk, költészeti opusának másfél évtizedét.

Költészeti tükör is és bíráló felmérés is a *Januarski ćilibar*.

Végül mondjuk meg azt is, hogy Sava Babić nagyszerű érzékkel tolmácsolja Fehér Kálmán költészetét a szerbhorvát olvasónak.

BALOGH ISTVÁN

VAJDASÁG MOHÁCSA

B. FOKY ISTVÁN: *Pétevárad*.

A szerző kiadása, Újvidék, 1976.

A Mohács-évforduló alkalmából Magyarországon számos kiadvány jelent meg, amely igyekszik megvilágítani a sorsdöntő csata előzményeit. B. Foky István arra vállalkozott, hogy olyan ifjúsági történelmi regényt írjon, amely a nagy esemény előtti „vajdasági vészt” ábrázolja: Pétevárad ostromát és elestét. A vállalkozás célja minden szempontból dicséretre méltó, hiszen ez a kor még feldolgozatlan a vajdasági magyar irodalomban. Ugyanakkor izgalmas azért, hogy lássuk, a szerző mit „fedezett fel” regényében, s azt hogyan ábrázolta.

A már említett magyarországi kiadványok, mint ahogy azt Jung Károly a *Híd ez évi 7—8. számában* bemutatta, a történelmi tudományosság igényével íródtak, azaz nem szépirodalmi művek, hanem tudományos-elemző alkotások, amelyek főleg kutatások eredményei. Szerzőnk célja sokkalta szerényebb volt: műalkotásán keresztül a mai tizenévesekhez igyekszik szólni, azoknak elmondani, hogy mi is játszódott le 1526-ban Péteváradon, és abból a megfelelő tanulságot levonni.

Külső formáját illetően a mű követi a klasszikus ifjúsági történelmi regényeket, amelyeknek kiindulópontja az *Egri csillagok*. A vékony könyv hihetetlenül sok eseményt tartalmaz, nagyon sok szereplőt vonultat fel. Az olvasó valóságos társadalmi keresztmetszetet kap. A cselekménygazdagság rendkívül vonzó a fiatal olvasó számára, olyannyira, hogy a könyvet valószínűleg nehezen teszi majd le a kezéből. Sodródva halmozódnak a történések, újabb és újabb arcok bukkanak fel, bár a főhősök állandó visszatérése a színre megadja a cselekménysor vázát. E bőség természetesen a hősök árnyaltabb ábrázolásának a kárára történik, de ettől függetlenül a színes történelmi forgatag óhatatlanul megragadó. Megtálálhatjuk a klasszikus ifjúsági történelmi regény kialakult jellemzőit: véres kézfűzést, löporfűstös ágyúzást, áluhás kalandot, leányrablást stb. Ebből a szempontból B. Foky István könyve valóságos tömény koncentrátum. Egyedül talán a humor hiányát tapasztalhatjuk. Ne gondoljuk azonban, hogy a *Pétevá-*